

**HARBIY KADRLAR TAYYORLASHDA NAZARIYA VA AMALIYOT
UYG‘UNLIGI**

Metinov Dilshodjon Muxamadjonovich

MHO fakulteti katta o‘qituvchisi, podpolkovnik

Kattaxujayev Sarvar Kamolxonovich

MHO fakulteti katta o‘qituvchisi, mayor

Annotatsiya

Jamiyatda yashovchi har bir inson o‘z e’tiqodi, maqsadi va manfaatlari bilan Vatanga hizmat qilishi uning buyuk kelajagi uchun intilishi lozim. Mamlakatimiz Asosiy Qonunida O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari davlat suverenitetini va hududiy yaxlitligini, aholining tinch hayoti va xavfsizligini himoya qilish uchun tuzilganligi alohida belgilab qo‘yilgan. Shu boisdan ham ushbu vazifalarni samarali amalga oshirishda mamlakatimiz xavfsizligi, xalqimiz tinchligi va osoyishtaligini ishonchli ta’minlaydigan professional hamda safarbar milliy armiyani shakllantirishga yordam beradigan yangi qonunlar, boshqa me’yoriy-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish jarayonini muntazam davom ettirish muhim ahamiyatga ega. Mazkur maqolada harbiy kadrlar tayyorlashda nazariya va amaliyot uyg‘unligi tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar

Jamiyat, Vatanga hizmat, Qurolli Kuchlar, davlat suvereniteti, hududiy yaxlitlik, xavfsizlik, xalqimiz tinchligi va osoyishtaligi, milliy armiya, me’yoriy-huquqiy hujjat, harbiy kadrlar, nazariya va amaliyot uyg‘unli.

Yangi O‘zbekiston armiyasida bugungi kunda bo‘lajak ofitserlarda ma’naviy-madaniy, axloqiy-ruhiy tayyorgarlik tizimini tubdan isloh qilishga alohida e’tibor qaratilib, bo‘lajak ofitserlarning jahon andozalari darajasida zamonaviy bilim egallashi, ma’nan-axloqan, jismonan yetuk insonlar bo‘lib ulg‘ayishi, harbiy xizmatchilar qalbida Vatanga sadoqat, fidoyilik tuyg‘ularini yanada yuksaltirish borasida O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha ustuvor vazifalar belgilangan. Mana shu ustuvor vazifalarni amalga oshirishda mamlakatimizda harbiy ta’limni yanada rivojlantirish, uning samarali faoliyat ko‘rsatishini ta’minlashga qaratilgan muhim me’yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilindi.

“Qurolli Kuchlarimizda jangovar ruhni yuksaltirish, askar va ofitserlarimizni jismoniy va ma’naviy jihatdan barkamol etib tarbiyalashga e’tiborni yanada kuchaytirish kerak”[1], - deb ta’kidlaydi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti, Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qo‘mondoni Shavkat Mirziyoev.

Yangi O‘zbekistonning chegara sarhadlarini himoya qilish, hududiy yaxlitlik, barqaror tinchlikni ta’minlashda yuqori darajadagi jangovor mahoratni namoyon

qiladigan malakali ofitser kadrlarni tayyorlash, ular ongida ma'naviy-axloqiy madaniyatni yuksaltirish ijtimoiy taraqqiyotning muhim omili bo'lmoqda.

Shu nuqtayi nazardan qaraganda yuqori malakali ofitser kadrlar deganda, odatda, quyidagi xususiyatlarga ega bo'lgan harbiy xizmatchilar tushuniladi:

- Chuqur kasbiy bilim va ko'nikmalar: O'z sohasida mukammal bilimga ega bo'lish, zamonaviy harbiy texnika va texnologiyalarni bilish, harbiy san'at asoslarini chuqur o'zlashtirish.

- Strategik fikrlash qobiliyati: Vaziyatni tahlil qila olish, uzoq muddatli istiqbollarni ko'ra bilish, strategik qarorlar qabul qila olish.

- Boshqaruv mahorati: Odamlarni boshqara olish, jamoani shakllantirish, vazifalarni to'g'ri taqsimlash, ish jarayonini nazorat qilish va muvofiqlashtirish.

- Liderlik xususiyatlari: Odamlarni o'z ortidan ergashtira olish, ularni ilhomlantirish, o'ziga ishonch va mas'uliyatni his qilishga undash.

- Ma'naviy-axloqiy yetuklik: Vatanparvarlik, burchga sadoqat, halollik, adolatlilik, insonparvarlik kabi yuqori axloqiy sifatlarga ega bo'lish.

- Jismoniy tayyorgarlik: Jismonan baquvvat bo'lish, chidamlilik, tezkorlik va harbiy xizmat talablariga javob bera olish.

- Psixologik barqarorlik: Stressga chidamlilik, vaziyatni nazorat qila olish, qiyin sharoitlarda to'g'ri qarorlar qabul qila olish.

- Muloqot qobiliyati: Odamlar bilan tez til topisha olish, o'z fikrini aniq va ravon ifoda eta olish, boshqalarni tinglay olish va ularning fikrlarini hurmat qilish.

- Doimiy o'z ustida ishlash: Bilim va ko'nikmalarini doimiy ravishda oshirib borish, yangi texnologiyalarni o'rganish, ilmiy-tadqiqot ishlarida ishtirok etish.

Yuqori malakali ofitser kadrlar armiyaning tayanchi hisoblanadi. Ular armiyaning jangovar qobiliyatini oshirishga, harbiy xizmatchilarni tarbiyalashga va davlat xavfsizligini ta'minlashga katta hissa qo'shadi.

Bugungi kunda harbiy ta'lim-tarbiya jarayonida oliy harbiy ta'lim muassasasi kursantlarining ma'naviy-madaniyatini takomillashtirish texnologiyasini zamonaviy harbiy xizmatchi shaxsi va uning harbiy xizmat faoliyatiga kompleks yondashuv asosida tarkib toptirishning innovatsion-pedagogik modellarini ishlab chiqishga doir qator ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Ayniqsa, maqbul diagnostik vositalarni modifikatsiyalash orqali kursantlarning ma'naviy-axloqiy, tarbiyalanganligini tashxis etishning harbiy pedagogik imkoniyatlarini kengaytirish, kasb, odob-axloq qoidalarini bilish va ularga amal qilish ko'nikmalarini takomillashtirishda kasbiy madaniyat va ma'naviy-axloqiy, tayyorgarlikni takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Yuqori malakali ofitser kadrlarni tayyorlashda zamonaviy ta'lim-tarbiyaning bir qator usullari mavjud [2].

Ulardan ba'zilar quyidagilar:

1. Interaktiv ta'lim usullari:

- Muammoli ta'lim: O'quvchilarga real hayotiy muammolar beriladi va ular bu muammolarni hal qilish yo'llarini topishga harakat qilishadi. Bu usul ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

- Keys-stadi (vaziyatli tahlil): O'quvchilarga real hayotiy vaziyatlar beriladi va ular bu vaziyatlarni tahlil qilib, to'g'ri qarorlar qabul qilishga o'rganishadi.

- Guruhli loyihalar: O'quvchilar guruhlariga bo'linib, birgalikda loyihalar ustida ishlashadi. Bu usul ularning jamoada ishlash, muloqot qilish va hamkorlik qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

- Munozaralar: O'quvchilar turli mavzularda munozaralarda ishtirok etishadi. Bu usul ularning o'z fikrlarini himoya qilish, boshqalarni tinglash va hurmat qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

- Rolli o'yinlar: O'quvchilar turli rollarni o'ynashadi va real hayotiy vaziyatlarni simulyatsiya qilishadi. Bu usul ularning empatiya, muloqot va qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

2. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish:

- Onlayn ta'lim platformalari: O'quvchilarga onlayn kurslar, video-darslar, interaktiv topshiriqlar va boshqa resurslar taqdim etiladi.

- Virtual simulyatorlar: O'quvchilar real jangovar vaziyatlarni simulyatsiya qilishadi va amaliy ko'nikmalarni mashq qilishadi.

Elektron kutubxonalar: O'quvchilar elektron kitoblar, maqolalar va boshqa ilmiy resurslardan foydalanishlari mumkin.

- Mobil ilovalar: O'quvchilar mobil ilovalar orqali o'quv materiallariga kirishlari, testlardan o'tishlari va o'z bilimlarini tekshirishlari mumkin.

3. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim:

- Individual o'quv rejalari: Har bir o'quvchining individual ehtiyojlari va qobiliyatlariga moslashtirilgan o'quv rejalari tuziladi.

- Mentorlik: Tajribali ofitserlar yosh ofitserlarga mentorlik qilishadi va ularga kasbiy rivojlanishda yordam berishadi.

- O'z-o'zini baholash: O'quvchilar o'z bilim va ko'nikmalarini baholashadi va o'z ustida ishlash uchun reja tuzishadi.

4. Tarbiyaviy usullar:

- Vatanparvarlik tarbiyasi: O'quvchilarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish, ularni o'z vatanini sevishga, himoya qilishga va unga sadoqatli bo'lishga o'rgatish.

- Axloqiy tarbiya: O'quvchilarda yuqori axloqiy sifatlarni shakllantirish, ularni halol, adolatli, insonparvar va mas'uliyatli bo'lishga o'rgatish.

- Jismoniy tarbiya: O'quvchilarni jismonan baquvvat qilish, ularda chidamlilik, tezkorlik va harbiy xizmat talablariga javob bera olish qobiliyatini rivojlantirish.

- Estetik tarbiya: O'quvchilarda go'zallikni his qilish, san'at asarlarini qadrlash va o'z faoliyatida estetik prinsiplarga rioya qilish qobiliyatini rivojlantirish [3].

Yuqoridagi usullar zamonaviy ta'lim-tarbiya tizimining asosiy elementlari hisoblanadi. Ularni to'g'ri qo'llash orqali yuqori malakali ofitser kadrlarni tayyorlash va armiyaning jangovar qobiliyatini oshirish mumkin.

Shu bilan birga, oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlarining ijtimoiy intellektini rivojlantirishda ma'naviy-axloqiy tarbiyaning tarbiyaviy imkoniyatlarini va ma'naviy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini ta'minlashning ijtimoiy-pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish alohida ahamiyatga ega xisoblanadi, shuningdek, «Vatan muqaddas – uni himoya qilish sharaflı burchdir!» ezgu g'oyasi harbiy xizmatchilarning ijtimoiy faolligi, yuksak vatanparvarligi, ma'naviy-axloqiy madaniyatini va milliy ruhini yuksaltirish hamda mamlakat mudofaa salohiyatini mustahkamlashda mafkuraviy ahamiyat kasb etmoqda [4].

O'z navbatida yuqori malakali ofitser kadrlarni tayyorlashda zamonaviy ta'lim va tarbiya usullarini qo'llagan holda kursantlarning bilim, malaka va ko'nikmalarini hamda jangovar ruhini mustahkamlash hamda mas'uliyatini oshirish uchun quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish lozim:

1. Ta'lim jarayonini takomillashtirish:

- O'quv dasturlarini modernizatsiya qilish: Zamonaviy harbiy texnika, texnologiyalar va taktikalar bilan bog'liq yangi bilimlarni o'z ichiga olgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish.

- Interaktiv ta'lim usullaridan keng foydalanish: Muammoli ta'lim, keys-stadi, guruhli loyihalar, munozaralar va rolly o'yinlar orqali kursantlarning mustaqil fikrlash, qaror qabul qilish va jamoada ishlash qobiliyatlarini rivojlantirish.

- Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish: Onlayn ta'lim platformalari, virtual simulyatorlar va elektron kutubxonalar orqali o'quv materiallariga qulay kirish imkoniyatini yaratish va amaliy ko'nikmalarni mashq qilish imkoniyatini ta'minlash.

- Amaliy mashg'ulotlarga e'tiborni kuchaytirish: O'quv jarayonida amaliy mashg'ulotlarning ulushini oshirish, poligonlarda, harbiy qismlarda va o'quv markazlarida amaliy mashg'ulotlar o'tkazish.

- Ilmiy-tadqiqot ishlariga jalb qilish: Kursantlarni ilmiy-tadqiqot ishlariga jalb qilish, ularning ilmiy salohiyatini rivojlantirish va harbiy sohada innovatsiyalarni yaratishga undash.

2. Tarbiyaviy ishlarni kuchaytirish:

- Vatanparvarlik tarbiyasini kuchaytirish: Kursantlarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish, ularni o'z vatanini sevishga, himoya qilishga va unga sadoqatli bo'lishga o'rgatish.

- Axloqiy tarbiyani kuchaytirish: Kursantlarda yuqori axloqiy sifatlarni shakllantirish, ularni halol, adolatli, insonparvar va mas'uliyatli bo'lishga o'rgatish.

- Jismoniy tarbiyani kuchaytirish: Kursantlarni jismonan baquvvat qilish, ularda chidamlilik, tezkorlik va harbiy xizmat talablariga javob bera olish qobiliyatini rivojlantirish.

- Ma'naviy-ma'rifiy ishlarni kuchaytirish: Kursantlarning ma'naviy dunyoqarashini kengaytirish, ularni milliy qadriyatlar, jahon madaniyati va san'at asarlari bilan tanishtirish.

- Psixologik tayyorgarlikni kuchaytirish: Kursantlarni stressga chidamli qilish, ularning psixologik barqarorligini ta'minlash va qiyin sharoitlarda to'g'ri qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish.

3. Mas'uliyatni oshirish:

- Kursantlarga ko'proq mustaqillik berish: Kursantlarga o'z o'qishlari, mashg'ulotlari va kundalik hayotlari bilan bog'liq qarorlar qabul qilishda ko'proq mustaqillik berish.

- Kursantlarning o'z-o'zini boshqarish organlarini rivojlantirish: Kursantlarning o'z-o'zini boshqarish organlarini rivojlantirish, ularga o'z guruhlar va kurslari hayotida faol ishtirok etish imkoniyatini berish.

- Kursantlarning intizomini kuchaytirish: Kursantlarning harbiy intizomga qat'iy rioya qilishlarini ta'minlash, ularda mas'uliyat va burch tuyg'usini shakllantirish.

- Kursantlarni rag'batlantirish va jazolash tizimini takomillashtirish: Kursantlarni o'z o'qishlarida va mashg'ulotlarida erishgan yutuqlari uchun rag'batlantirish, intizomni buzganliklari uchun esa jazolash.

- Kursantlar bilan doimiy muloqotda bo'lish: Kursantlar bilan doimiy muloqotda bo'lish, ularning muammolarini tinglash va ularga yordam berish.

Nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlashning asosiy jihatlari:

• **Dual ta'lim tizimi:** Nazariy mashg'ulotlar (akademiyada) va amaliy mashg'ulotlar (harbiy qismlarda) uyg'unligini ta'minlash, real vaziyatlarda bilimlarni qo'llash.

• **Ilmiy-nazariy yondashuvlar:** Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar va harbiy strategiyalarni o'quv jarayoniga tatbiq etish.

• **O'zaro hamkorlik:** Oliy harbiy ta'lim muassasalari hamda mudofaa sohasidagi boshqa tuzilmalar (qo'shinlar, harbiy qismlar) o'rtasida doimiy aloqa o'rnatish.

• **Amaliy mashg'ulotlarning kengayishi:** Kursantlarning bazaviy amaliy mashg'ulotlardan tashqari, poligonlarda, maxsus harbiy operatsiyalarda ishtirok etishlari, texnikani boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish.

• **Zamonaviy texnologiyalar:** Simulyatorlar, virtual haqiqat (virtual reality) texnologiyalaridan foydalanish orqali xavfsiz muhitda real vaziyatlarni takrorlash.

Natija: Ushbu yondashuvlar harbiy kadrlar tayyorlashda nazariy bilimlarni amaliyotga moslashtirish, ularning mudofaa qobiliyatini oshirish va davlat xavfsizligini ta'minlashga qodir bo'lgan professional kadrlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Harbiy kadrlar tayyorlashda nazariya va amaliyot uyg'unligi zamonaviy harbiy ta'limning asosiy tamoyili bo'lib, bu kursantlarning nazariy bilimlarini amaliy ko'nikmalarga aylantirishga qaratilgan bo'lib, bu [dual tizim](#), [o'zaro hamkorlik](#) va **ilmiy-nazariy yondashuvlar** orqali ta'minlanadi, ya'ni nazariy mashg'ulotlar bilan bir qatorda bazaviy amaliy mashg'ulotlar, field training (dala mashg'ulotlari) va modern texnologiyalarni o'zlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi, bu esa ularni mudofaa sohasidagi zamonaviy talablarga javob beradigan yetuk mutaxassislar qilib tarbiyalashga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR (REFERENCES):

1. Mirziyoev Sh. Xavfsizlik kengashi majlisidagi “Qurolli kuchlarimiz – mamlakatimiz barqarorligi va taraqqiyotining mustahkam kafolatidir” mavzusidagi nutqi. //-Xalq so'zi gazetasi. 2018 yil, №3.
2. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 08.08.2018y., 07/18/3898/1622-son; 11.12.2019y., 06/19/5892/4134-son; 23.04.2020y., 06/20/5983/0490-son
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 4 avgustdagi PQ-3898 son “O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari harbiy xizmatchilarining ma'naviy-ma'rifiy saviyasini oshirish tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida”gi Qarori. “O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami”, 2018 yil 13 avgust, 32-son, 656-modda.
4. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-fevraldagi “O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari axloqiy-ruhiy ta'minoti konsepsiyasi”.